

مفهوم باغ ایرانی از منظر سیاحان غربی و مورخان ایرانی

مقایسه دیدگاه سیاحان خارجی و مورخان ایرانی در دوره صفویه

محمد امینی^۱

محیا کرمانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۳۰

چکیده

باغ‌سازی ایرانی یکی از اصیل‌ترین روش‌ها در معماری ایران است. فهم ایرانیان از باغ‌سازی ریشه در فرهنگ و باورهای دینی ایشان دارد. دوره صفویه به علل مختلفی همچون قدرت این سلسله و پویایی جامعه هنری آن، یکی از موفق‌ترین دوره‌ها در عرصه باغ‌سازی است. ساخت و استفاده از باغ در این دوران در اوج خود قرار دارد و به مکانی برای تشریفات درباری نیز تبدیل می‌شود. سفیران و هیئت‌های تجاری غربی که با بیشتر شدن رابطه دربار صفوی و اروپا به ایران سفر می‌کردند در باغ‌های اصفهان به خدمت شاه می‌رسیدند. بررسی مکتوبات و آثار این سفیران و سیاحان برای فهم دید آنها به باغ ایرانی هدف اصلی این مقاله است. همچنین در ادامه، نظر مورخان ایرانی معاصر با دوره صفوی نسبت به باغ بررسی می‌شود. در نهایت نظر این دو گروه برطبق داده‌ها بررسی و تحلیل می‌شود تا امکان مقایسه فهم سیاحان غربی و مورخان ایرانی از باغ ایرانی به دست آید. بنابراین، روش تحقیق در این پژوهش تفسیر تاریخی است که با رویکرد تحلیلی به بررسی داده‌های بدست آمده می‌پردازد. در آخر نتایج به دست آمده باهم مقایسه شده و مشخص می‌شود که سیاحان اروپایی باغ ایرانی را در عین سادگی پر از تزئینات می‌بینند. استفاده از آب و نحوه کرت‌بندی درختان برای ایشان بدیع است و برخلاف رفتار خود در باغ که آن را قدمگاه می‌دانند، رفتار ایرانیان در باغ را ساکن توصیف کرده‌اند و استفاده از باغ در نزد ایرانیان، از نظر سیاحان به صورت نظرگاه است. در عین حال مورخان ایرانی در دوران صفوی باغ را تمثالی از بهشتی می‌دانند که در آموزه‌های دینی توصیف شده است.

واژگان کلیدی: باغ ایرانی، صفویه، سیاحان غربی، مورخان ایرانی.

۱. محمد امینی، دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران. Mohamad.amini@ut.ac.ir

۲. محیا کرمانی، کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران، دانشگاه دهخدا قزوین. Mahya.kermani2626@gmail.com

مقدمه

تعامل با طبیعت یکی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ ایرانیان است که در هنر معماری به صورت محسوس قابل‌شناسایی است. باغ ایرانی نمونه بارز این تعامل با طبیعت است که در شکل مناسبی توانسته آن را نشان دهد. باغ ایرانی در جغرافیای کم‌آب ایران، سازوکار بسیار مناسبی برای بهینه‌سازی مصرف آب است که در آن با کمترین میزان مصرف آب، اقلیم معتدل و سرسبزی در دل دشت‌های معمولاً خشک و گرم به وجود می‌آورد. تلفیق باورهای مذهبی با معماری، باعث ایجاد فضای منحصر به فرد شده است. کالبد باغ ایرانی همان تصور بهشت در باورهای دینی ایرانیان است که به صورت تمثالی زمینی درآمده است.^۱

قدمت تاریخی سرزمین ایران و جایگاه جغرافیایی آن باعث شده تا این کشور در سیر تاریخ خود همواره یکی از مقاصد سیاحان، جهانگردان و شرق‌شناسان باشد. معماری به عنوان یکی از عناصر فرهنگی همیشه جایگاه مهمی در آثار و تحقیقات سیاحان و شرق‌شناسان داشته است. باغ‌ها به عنوان نمودی از فرهنگ ایران، در کنار دیگر بناها به عنوان نمونه‌ای شاخص و ویژه از معماری ایران نظر ایشان را بیش‌تر به خود جلب می‌کرد. کمتر سیاح یا مستشرق وجود دارد که در مکتوبات خود به باغ ایرانی گریزی هرچند کوتاه نداشته باشد. اما به‌راستی نظر این سیاحان یا شرق‌شناسان در مورد باغ ایرانی چقدر با نظر مورخان ایرانی در مورد باغ‌های ایرانی مشابه یا متفاوت است؟ پاسخ به این سؤال هدف اصلی این پژوهش است.

برای رسیدن به هدف این پژوهش ابتدا باید بازه زمانی خاصی برای مقایسه بهتر دیدگاه مورخان ایرانی، و سیاحان و شرق‌شناسان انتخاب شود تا درک درست‌تری از ذهنیت هر دو سمت، نسبت به باغ ایرانی به دست آید. دوران صفویه به چند دلیل بازه زمانی بسیار مناسب‌تری برای این قیاس است. از این دلایل می‌توان به: افزایش بازدید سیاحان و شرق‌شناسان غربی از ایران در پی بیشتر شدن مرآوده با سرزمین‌های اروپایی، وجود باغ‌های بیشتر نسبت به سایر دوره‌های تاریخی قبل از آن و حفظ اصالت بیشتر در کالبد، تزئینات و به صورت کلی معماری باغ، وجود اسناد و مدارک قابل قبول و کافی دست اول برای قیاس دو دیدگاه اشاره کرد.^۲

در این پژوهش سعی شده با روش تفسیر تاریخی و با رویکرد تحلیلی، نظر سیاحان غربی در مقایسه با دیدگاه مورخین ایرانی مورد بررسی قرار گرفته تا مضامین باغ ایرانی از دید این دو دسته تحلیل شود. هرچند در این پژوهش محدودیت‌هایی همچون برخورد مورخان ایرانی با مقوله باغ به عنوان فضایی آشنا، فقدان تحلیل‌های کیفی در اظهار نظر سیاحان و دخل و تصرف در برگردان یا ترجمه آثار و مکتوبات مورخان و سیاحان، وجود دارد؛ اما می‌توان تا حد قابل قبولی با تکیه بر داده‌های موجود، به تحلیل و مقایسه نظرات این دو دسته پرداخت. این مقاله می‌تواند به درک تفاوت دیدگاه‌های فرهنگی در یک بازه تاریخی نسبت به یک موضوع مشابه کمک کند و از نظر پژوهشی الگویی برای تحقیقات مشابه باشد.

پیشینه پژوهش

تحقیقات فراوانی در زمینه باغ ایرانی انجام شده است. این تحقیقات در زمینه‌های گوناگونی به بررسی باغ ایرانی و کنکاش درمورد چیستی، مفهوم، کالبد و غیره پرداخته است. از مهم‌ترین این پژوهش‌ها می‌توان به: (بهشتی، ۱۳۸۷)؛ (سابتلنی، ۱۳۸۷)؛ (متدین، ۱۳۸۹)؛ (اعطا و همکاران، ۱۳۹۹) و (علائی، ۱۳۹۱) اشاره نمود. هرچند این پژوهش‌ها دارای نقاط قوت بسیاری است ولی فقدان پژوهشی در زمینه بررسی نظرات و دیدگاه‌های شرق‌شناسان و سیاحان غربی در مورد باغ ایرانی در دوره صفوی، و مقایسه نظر ایشان با مورخان ایرانی معاصر با دوران صفوی، این پژوهش را در نوع خود بدیع می‌کند. سه پژوهش اول درمورد ماهیت باغ ایرانی صحبت کرده‌اند و پژوهش علائی فقط درمورد نظر یک مستشرق خاص آرتور پوپ^۳ است. اما در این بین شاید بتوان نزدیک‌ترین پژوهش از نظر ماهیت به تحقیق پیش رو را مقاله (اعطا و همکاران، ۱۳۹۹) دانست. این پژوهش با عنوان «جستاری روایت‌پژوهانه پیرامون باغ ایرانی از نظرگاه متون و سفرنامه‌ها (نمونه موردی:

۱ حمزه‌نژاد، سعادت‌جو و انصاری، ۱۳۹۳، ۵۷؛ حیدرناج و منصور، ۱۳۸۸، ۱۷؛ مدقالچی، انصاری و بمانیان، ۱۳۹۳، ۲۶

۲ بیگدلی، ۱۳۸۵، ۲۱-۱۷؛ علائی، ۱۳۹۵، ۱۸۱-۱۸۰

باغ‌های تهران در دوره قاجار»، در مورد بررسی باغ ایرانی در متون سیاحان غربی در دوران قاجاریه است. این مقاله جدای از تفاوت در بازه زمانی با تحقیق پیش رو، نظرات سیاحان را با مورخان و متون دست اول ایرانی مقایسه نکرده است.

روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش تفسیر تاریخی است. در این پژوهش سعی شده با رویکرد تحلیلی، در ابتدا متون دست اول تاریخی و سفرنامه‌های سیاحان غربی و مورخان ایرانی بررسی شده و مضامین مربوط به باغ ایرانی از دیدگاه این دو گروه استخراج شود؛ سپس با بهره‌گیری از منابع دست دوم به مقایسه دیدگاه سیاحان و مستشرقین غربی با مورخان ایرانی پرداخته می‌شود.

پرسش‌های تحقیق

فرض کلی این پژوهش بر تفاوت نظر سیاحان غربی نسبت به مورخان ایرانی در مورد باغ ایرانی است. این فرض، باعث ایجاد دو سوال اصلی خواهد شد. هدف این پژوهش پاسخ به این دو سؤال است که، نظر و دیدگاه سیاحان و مستشرقان غربی نسبت به باغ ایرانی در دوره صفوی چیست؟ و تفاوت نگاه سیاحان غربی و مورخان ایرانی نسبت به مفهوم باغ ایرانی در کجاست؟

بحث: باغ ایرانی

بنا بر تعریف منشور فلورانس، «باغ، ترکیبی از جامدات و گیاهان است؛ پس اثری زنده و نمایان‌گر فرهنگ هر قوم و شرایط اقلیمی زادگاهش است». نحوه ترکیب این عناصر و ساماندهی آب‌رسانی به درختان، باغ‌سازی است. اگر باغ را یک مؤلفه فرهنگی بدانیم: در فرهنگ ایرانی، باغ به محیطی محصور از درختان و گیاهان گفته می‌شود که در میان آن کوشک یا بنایی حضور دارد. هر باغ ایرانی، ترکیبی هندسی از یک فضای مربع یا مستطیل است که توسط راه‌های ارتباطی میان درختان به قسمت‌های گاهی متقارن تقسیم شده است و یک بنای معماری در میانه، یک سوم انتهایی باغ قرار دارد. آب‌رسانی به درختان و گیاهان از طریق کاریز و قنات‌های موجود تأمین می‌شود و سپس توسط جوی‌های موجود در میانه باغ انجام می‌گیرد. حوض‌هایی برای کند کردن آب در بعضی نقاط باغ استفاده می‌شود و از عناصری به نام «سینه کفتری» برای بیشتر کردن صدای آن استفاده می‌شود. گیاهان در ردیف‌های عمود بر شیب عمومی زمین کاشت شده و کرت‌بندی می‌شوند.^۱ در ادامه به بررسی دیدگاه سیاحان غربی و مورخان ایرانی معاصر با دوره صفویه، درباره باغ ایرانی پرداخته می‌شود.

دیدگاه سیاحان غربی

همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد در دوره صفوی روابط گسترده‌ای میان ایران و سرزمین‌های اروپایی شکل گرفته بود. این روابط موجب بازدید سیاحان و مستشرقین زیادی از ایران شد. از این بین مکتوبات کسانی همچون:

فرانکلین^۱، کمپفر^۲، شاردن^۳، دلاواله^۴، اولتاریوس^۵، فیگوئرا^۶، کارری^۷، کاتف^۸، برادران شرلی^۹، تاورنیه^{۱۰} و لوئی روبرین^{۱۱}، بررسی می‌شود. علل انتخاب آثار این افراد، پوشش آثار در کل دوره صفوی، وضوح توصیفات، اصیل بودن روایات و در دسترس بودن منابع است؛ تا جایی که داده کافی برای تحلیل در دسترس باشد.

ویلیام فرانکلین

ویلیام فرانکلین انگلیسی مأمور خدمت در هندوستان بود. وی سفری به ایران در دوره صفوی انجام داد و سلسله‌ای از یادداشت‌ها را تهیه کرد. مطالب او در زمینه آداب و رسوم مردم، و جشن‌ها و مراسم سنتی که در آن زمان وجود داشته است و همچنین وضع شهرها و راه‌ها می‌تواند مورد استناد قرار گیرد. وی در مورد باغ‌های ایران به نکاتی مانند نقش آب در باغ و چگونگی به کارگیری آن می‌نویسد. مطبوع بودن هوا و کوشک میانه باغ برای فرانکلین مجذوب کننده است. او در مدت اقامتش در شیراز باغ دلگشا را چنین توصیف می‌کند:

«به موازات هفت‌تن، و به فاصله تقریباً سه چهارم مایل از آن «باغ دلگشا» قرار دارد که به مناسبت زیبایی و فرح‌انگیزی که دارد به این نام خوانده می‌شود. این باغ در پای یک کوه بلند واقع شده است و از وسط آن رودخانه‌ای عبور می‌کند که بر سر راه آن پله‌هایی از سنگ ساخته‌اند به طوری که آب مثل آبشار از روی یکی به روی دیگری می‌ریزد. هر یک از این پله‌ها حدود ۹۰ پا از آن دیگری فاصله دارد و ریزش آب از روی این پله‌ها به نظر فوق‌العاده زیبا می‌آید. در وسط باغ اتاقی سنگی درست کرده‌اند که آب از وسط آن و از میان یک جوی سنگی عبور می‌کند. ایرانی‌ها در این جا می‌نشینند و خوش می‌گذرانند، قلبان می‌کشند و با هم بازی می‌کنند و آنچه را که از شهر آورده‌اند تناول می‌کنند. این باغ روی هم‌رفته جای فوق‌العاده زیبایی است. آب جاری آن زلال و خنک و هوایش فرح‌انگیز و مطبوع است»^{۱۲}.

انگلبرت کمپفر

انگلبرت کمپفر، سیاح آلمانی در دوره شاه سلیمان به ایران آمده است و حاصل این سفر متنی است که به‌عنوان سفرنامه از خود به جا گذاشته و در آن به توصیف اصفهان در دوره صفوی می‌پردازد. توصیفی کامل از شاه، دربار، شهر، جامعه، معماری و باغ‌های اصفهان در اثر وی مشاهده می‌شود. وی ترکیب عناصر باغ‌های ایرانی را «تمثالی از بهشت نازل» دانسته است^{۱۳}. کمپفر نیز در توصیف باغ ایرانی بر روی کوچک بودن کوشک در عین تزئینات آن تأکید دارد و آن را دلفریب و زیبا توصیف می‌کند و از هرس شدن و کورت‌بندی درختان به عنوان نوعی زینت‌گری نام می‌برد. نحوه به کارگیری آب نیز برای کمپفر نوعی هنر در معماری ایرانی است که با معماری باغ انگلستان متفاوت است^{۱۴}. برای کمپفر باغ ایرانی، تمثالی از بهشت روی زمین است. او در توصیف کاخ و باغ هشت‌بهشت چنین می‌گوید:

جلال و جبروت و زیبایی بی‌نظیری که این کاخ دارد باعث شده که به آن نام هشت‌بهشت بدهند و به همین علت تمام باغ نیز به همین نام شهرت یافته است^{۱۵}.

- 1 William Franklyn
- 2 Engelbert Kaempfer
- 3 Jean Chardin
- 4 Pietro Della Valle
- 5 Adam Olearius
- 6 García de Silva Figueroa
- 7 Giovanni Francesco Gemelli Careri
- 8 Fedot Afanas Yevic Katof
- 9 Robert Shirley & Anthony Shirley
- 10 Jean-Baptiste Tavernier
- 11 Louis Ruben

۱۲ فرانکلین، ۱۳۵۸، ۳۱

۱۳ کمپفر، ۱۳۶۳، ۱۹۵

۱۴ کمپفر، ۱۳۶۳، ۲۰۶

۱۵ همان، ۲۱۳

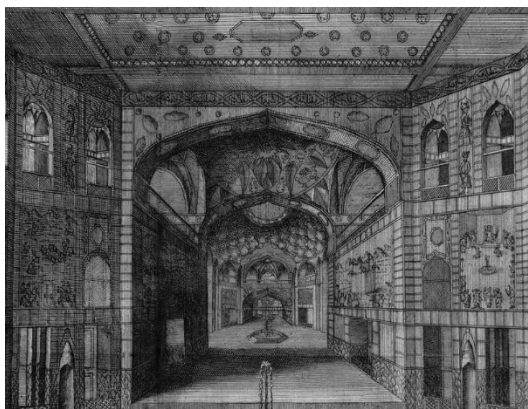

تصویر شماره ۱، تصویری از باغ‌های اصفهان در دوره صفوی (کمپفر، ۱۳۶۳، ۱۹۳)

ژان شاردن

ژان شاردن، تاجر و سیاح فرانسوی است که در دوران شاه‌عباس دوم، پادشاه صفوی به ایران سفر کرد. حاصل سفر وی به ایران و کشورهای شرقی در ۹ جلد کتاب نوشته شده است. در این نوشته‌ها وی به سرگذشت خود در سفرها و توصیفات رخداد‌های سفر می‌پردازد. همچنین در آثار وی به توصیف فرهنگ ایرانیان و باورهای مذهبی و اعتقاداتشان پرداخته شده است. از مستقیم‌ترین نقل‌قول‌های شاردن در مورد باغ ایرانی، که در آن به مقایسه دید به باغ در نزد ایرانیان و اروپاییان پرداخته است می‌توان به متن زیر اشاره داشت:

ایرانیان از طرحها و نقشه‌هایی که ما اروپاییان برای تزیین و آرایش باغ‌های خود به کار می‌بریم، از قبیل احداث خیابان‌های پیچ‌درپیچ زیبا و ایجاد تپه‌های پرگل، و گلخانه و قطعات متنوع و جور به جوری که در هریک آنها به طرز و سلیقه خاصی گلکاری شده آگاهی دارند، و یکی از جهات عدم علاقه آنها به این مسائل آنست که قصد ندارند همانند ما در باغ گردش کنند، و از ابداعاتی که در آرایش آنها به کار برده‌ایم بهره‌ور گردند؛ بلکه غایت هدفشان از ایجاد باغ این است که از بدو ورود بدان در جایی بنشینند، صحبت کنند، و تا هنگام بیرون شدن از باغ از جا برنخیزند.^۱

تصویر شماره ۲، کاخ هشت بهشت اصفهان (شاردن، ۱۳۷۲، ۳۷۲)

پیترو دلاواله

پیترو دلاواله، جهانگرد ایتالیایی بود که در طول زندگی خود به چند کشور شرقی سفر کرد. دلاواله در تاریخ ۴ ژانویه ۱۶۱۷ میلادی از راه بغداد وارد ایران شد. در این زمان ایران در جنگ با عثمانی بود. وی در دوران سلطنت شاه‌عباس، مدت شش سال در ایران اقامت کرد و در چندین سفر از ملازمان شاه‌عباس بود. دلاواله در توصیف باغ‌های اصفهان به نظم و ترتیب آنها در کنار یکدیگر اشاره می‌کند که بسیار دارای نظم هستند و سردر ورودی که بنایی دارای تزئینات است و مردم می‌توانند در آن به اقامت و صرف غذا بپردازند برای وی جذاب و مورد توجه است. همچنین اینکه باغ‌های سلطنتی برای تفریح عموم آزاد است و می‌توان با دادن انعام به باغبان از آن میوه برداشت کرد نیز برای دلاواله جالب بوده است. قرینه‌سازی در باغ برای جهانگرد ایتالیایی بسیار گیرا است و آن را غایت زیبایی در باغ‌سازی می‌داند. همچنین پله‌پله بودن پیاده‌روها در عین راحت بودن گشت در آن، جوی‌ها و حوض‌هایی که در میانه باغ‌ها قرار می‌گیرند و باعث زیبایی بیشتر باغ و آرامش آن می‌شوند در نوشته‌های دلاواله مورد اشاره قرار گرفته است.^۱ هرچند او بر خلاف دیگر سفرنامه‌نویسان و سیاحان، بعضی از باغ‌های ساده‌تر را از نظر بی‌ثمر بودن درخت و صرف سبز بودن آن، زشت می‌داند و به تعبیری این باغات را توفیقی از سر اجبار می‌بیند.^۲

آدام اولتاریوس

تجارت ابریشم در دوره صفوی یکی از علت‌های مهم ورود اروپاییان به ایران بود. در دوره شاه‌عباس، فردریش سوم به فکر تجارت ابریشم با دربار ایران برای تأمین ابریشم نساجی‌های شهر هامبورگ افتاد. این تصمیم باعث شد که هیأتی تجاری از آلمان به سوی ایران روانه شود. آدام اولتاریوس یکی از کارگزاران آلمان در این سفر بود. اولتاریوس سفرنامه‌ای را که شرح حال خود در سفر به ایران بود به نگارش درآورد. از نظر او هندسه معماری و تزئینات موجود بر بنای کوشک، به خصوص گچ‌کاری‌های آن از خصوصیات ویژه باغ ایرانی است که با باغ‌های آلمانی متفاوت است. سیستم آب‌نمای باغ و بازی با آب در باغ ایرانی از دیگر خصوصیت‌هایی بود که وی را به وجد می‌آورد. وی به نقش صداها و آواهای موجود در آرامش باغ اشاره می‌کند و ترکیب آن با چشم‌انداز باغ را موجب لذت‌بخش بودن باغ می‌داند. همچنین کربندی و امکان گردش موجود در باغ برای اولتاریوس مورد بحث و جذاب است. و از اینکه بنای کوشک مجلل‌تر از خانه‌های عادی افراد است در شگفت است.^۳

لوئی روبن

کتاب «سفیر زیبا» نوشته ایون گروس، نویسنده فرانسوی است. این کتاب سرگذشت هیئت فرانسوی را روایت می‌کند که در دوران صفوی به اصفهان سفر می‌کنند تا قرارداد تجاری با دربار صفوی امضاء کنند. این کتاب براساس اسناد مکتوب موجود در وزارت امورخارجة فرانسه از گزارش سفر، نوشته‌ی لوئی روبن نگارش شده است.

در نوشته‌هایی که در مورد باغ ایرانی از این اسناد باقی مانده و در کتاب به آن اشاره شده است زیبایی باغ «بهشت‌آسا» توصیف شده است. کوشک‌ها مجلل توصیف شده‌اند و در چندین توصیف، فضا شاعرانه و رمانتیک وصف شده است. استخرهای درون باغ نیز از موارد مورد ذکر است که به آن اشاره شده است. سادگی معماری بنا در عین ظرافت و زیبایی آن نیز مورد توجه قرار گرفته که به مهارت معماران نسبت داده شده است.^۴

۱ دلاواله، ۱۳۸۴، ۳۴-۳۰

۲ همان، ۲۵۰

۳ اولتاریوس، ۱۳۸۵، ۶۸

۴ گروس، ۱۳۷۰، ۲۰۶-۲۰۵

دن گارسیا دسیلوا فیگوروا

فیگوروا سفیر اسپانیا در دربار شاه‌عباس اول بود. وی دوسال از زندگی خود را در شهرهای بزرگ ایران گذارند. در سفرنامه وی اوضاع سیاسی، جغرافیایی و اجتماعی ایران بررسی شده است. فیگوروا جزئیات دقیقی از وضعیت شهر و معماری و راه‌ها و باغ‌های ایران در سفرنامه خود ذکر می‌کند. از جمله موارد قابل ذکر در مورد این سفرنامه در باب باغ، توجه نویسنده به نحوه آبیاری و قابل شرب بودن آب باغ‌ها است که برای فیگوروا تعجب برانگیز است.^۱ اما مهم‌ترین بحث فیگوروا، جایگاه باغ در جامعه ایرانی است. تفریح و وقت‌گذرانی در باغ که به گفته او، در بین ایرانی‌ها به آن «تماشا» می‌گفتند یکی از مهم‌ترین تفریحات ایرانیان بوده است. سبک کوشک‌سازی در باغ نیز برای فیگوروا قابل توجه بوده است که در آن بنایی نه‌چندان بزرگ و نه‌چندان مرتفع اما با تزئینات و زیبا ساخته می‌شود.^۲

جملی کاری

سفرنامه کاری مربوط به اواخر دوران صفوی است. این جهانگرد ایتالیایی در سفر خود به ایران، در تاج‌گذاری شاه سلطان حسین شرکت کرده است و سفرنامه وی بیشتر شرح حالی است از آنچه بر وی گذشته است.

دقت ایرانیان در طراحی باغ‌هایشان و جزئی‌نگری در نحوه چیدمان عناصر در باغ، مواردی است که کاری به آن پرداخته است. تزئینات زیادی که در باغ‌ها به کار می‌رود در بیش‌تر توصیفات کاری از باغ ایرانی دیده می‌شود. در توصیفات او باغ ایرانی دارای نوعی شاعرانگی یا رمانتیسیم است. نویسنده هرچند به دنبال نوعی مشابهت‌یابی میان باغ ایرانی با نمونه‌های اروپایی است اما این شباهت را فقط در بعضی از تزئینات می‌یابد.^۳

کاتف

فدت آفاناس یویچ کاتف، تاجر روسی در اوایل دوران صفوی برای تجارت کالاهای دولتی به ایران فرستاده شد تا با دربار صفوی شروع به داد و ستد کند. او در سفرنامه خود اصفهان دوره صفوی را توصیف می‌کند. هرچند این توصیف از نظر کمی زیاد نیست ولی اطلاعات خوبی را از فضای اصفهان صفوی در اختیار می‌گذارد. وی توصیف و توضیح زیادی از باغ ارائه نمی‌کند. یکی از ایراداتی که کاتف به باغ ایرانی می‌گیرد حصارهای اطراف آن است که به نظر او برای مکانی مثل باغ زشت است.^۴ نقاشی‌ها و تزئینات سردر ورودی باغ‌ها برای کاتف تازگی دارد و بالکن این سردرها که دارای نقاشی هستند و طلاکاری شده‌اند برای وی بدیع است. همچنین وی به نحوه آبرسانی در باغ‌ها اشاره دارد که شامل ورود جوی‌ها از میان حصار به داخل باغ و خروج آن از سمت دیگر است.^۵

برادران شرلی

سرآنتوان شرلی و رابرت شرلی از اتباع دولت انگلستان بودند که در دوره صفوی برای امر سفارت به ایران راه یافتند. سفرنامه برادران شرلی توسط فردی به نام آوانس در کتابخانه موزه انگلستان یافت شده و ترجمه می‌شود. در این سفرنامه به کوچکی کوشک در باغ اشاره شده است. همچنین دلیل حضور حوض در مرکز کوشک را به خاطر اهمیت آب در سرزمین گرم ایران می‌داند. رایحه نیز یکی از موارد مهم مورد اشاره در توصیف باغ ایرانی است. تزئینات زیبا و طلاکاری روی دیواره‌ها و حوض‌ها نیز ذکر شده که برای نگارنده بدیع است. همچنین نظرگاه در باغ نیز در توصیفات او مورد توجه بوده است.^۶

۱ دسیلوا، ۱۳۶۳، ۲۵

۲ همان، ۸۱

۳ کاری، ۱۳۸۳، ۳۴

۴ کاتف، ۱۳۵۵، ۶۲

۵ همان، ۷۳

۶ آوانس، ۱۳۶۲، ۱۴۹

تاورنیه

ژان باپتیست تاورنیه جهانگرد فرانسوی است که در دوره صفوی به ایران سفر کرده است. وی در مجموع نه بار به ایران سفر کرده و مکتوباتی در باب این سفرها به نگارش در آورده است. تاورنیه به توصیف شهرها، مردم و اتفاقات رخ داده در ایران می پردازد. وی در نوشته های خود، در مورد باغ نیز توصیفات و توضیحاتی دارد. تاورنیه به مقایسه رفتار ایرانیان و اروپاییان در باغ می پردازد و می نویسد:

ایرانیان و تمام اهالی مشرق زمین از چگونگی گردش و تفریح هیچ اطلاعی ندارند. خیلی تعجب می کنند وقتی که می بینند ما فرنگی ها مکرر از بالای خیابان باغی، پائین رفته دوباره برمی گردیم و دو سه ساعت این کار را تکرار می کنیم. آنها برعکس، فرشی در نقطه قشنگ مصفای باغ گسترده روی آن می نشینند و تماشای صفای سبزه را می کنند، و اگر گاهی برخیزند فقط برای این است که به دست خود میوه از درخت چیده بخورند. زیرا این کار به آنها لذت مخصوصی می دهد.^۱

تفاوت های کالبدی همچون کارکرد سردر ورودی باغ، هندسه و چینش عناصر باغ، کورت بندی درختان، کم ارتفاع و کوچک بودن کوشک در عین تزئینات زیبا و بی شمار، حوض ها و استخرهای درون کوشک، نحوه آبرسانی به درختان و نحوه استفاده از آب، میان باغ ایرانی و باغ های اروپایی در مکتوبات سیاحان غربی آمده است که برای این سیاحان بیگانه بود. اما جدای این تفاوت های کالبدی می توان تفاوت بنیادی در نگرش نسبت به باغ، در آثار سیاحان غربی و مورخان داخلی پیدا کرد. سیاحان غربی باغ را نه برای سکون که برای گردش می دیدند. باغ برای ایشان به نوعی قدمگاه بود و به گفته شاردن به همین دلیل به پیچیدگی در طراحی عناصر باغ علاقه مند بودند.

دیدگاه مورخان ایرانی

به دلیل شباهت تفاسیر و توصیفات باغ در بیشتر آثار مورخان معاصر با دوره صفوی به ذکر چهار منبع بسنده شده است که، تاریخ عالم آرای عباسی، ارشادالزراعه، تاریخ عباسی و دستور شهریاران از جمله ی آنها است.

اسکندر بیک ترکمان

کتاب «تاریخ عالم آرای عباسی»، تألیف اسکندر بیک، منشی دربار شاه عباس اول صفوی است که در مطلبی در ذکر آثار خیر و انشاء و احداث عمارات، به گزارش احداث باغ شهر اصفهان توسط شاه عباس و تلقی مردم آن زمان از بهشت موعود و نقش آن در احداث باغ ها می پردازد:

عمارات باصفا و باغات دلگشا به نوعی که طرح کارخانه ابداع در عرصه ضمیر مبارک اشرف طرح افکنده بود، اتمام یافت... درختان سر بفلک افراخته و اشجار میوه دارش گویی به طوبی چنان پیوند دارد. الحاصل هر باغی از آن رشک فرمای باغ جنان و عمارت رفیعش ... گویی سدید و خورنق از آن نشانی است. مجملا معمار همت والای شاهی به ترتیب و تزیین خطه فرح افزای صفاهان پرداختند و آن بلده طیبه را از کثرت عمارات و باغات و منازل مرغوب دلگشا و رواق ها و منظره های بهجت افزا، مصر جامع ساخته و ایوم خلد برین داغ بندگی اش بر جبین دارد و امروز، چنانچه کمال اسمعیل گفته: عجب چهار باغی است بهجت فرا / گرش ثانی خلد گویند شاید چو تاریخ آن دل طلب کرد گفتم / نهالش بکام دل شه بر آید.^۲

در اینجا می توان به واژگان «طوبی»، «باغ جنان»، «خلد برین» و «ثانی خلد» اشاره نمود که نمایانگر تشبیه باغ با بهشت برین و پردیس در دوره صفوی است.

قاسم بن یوسف ابونصری هروی

کتاب «ارشاد الزراعه» توسط قاسم ابونصری هروی، در سال ۹۲۱ ه.ق در اوایل دوره صفوی، تألیف شده است که از کامل ترین و قدیمی ترین کتبی است که در مورد «فن کشاورزی» در ایران نوشته شده است. این کتاب به تمثیل از «هشت درب بهشت برین» به هشت روضه (فصل) تقسیم شده است و سراسر کتاب سرشار از عباراتی

۱ تاورنیه، ۱۳۸۳، ۶۱۹-۶۲۰

۲ ترکمان، ۱۳۵۰، ۵۴۴-۵۴۵

است که نشانگر توجه مولف به بهشت و تمثیل باغ به آن است؛ چنانچه در مقدمه کتاب و در بیان اندرزی از زمان حضرت سلیمان نبی در توصیف باغ خواجه‌ای آورده است:

خواجه‌ای باغی ساخته بود چون روضه رضوان، دلگشای و مانند فردوس برین، بهجت‌افزای، از نزهت و صفا چون بوستان بهشت تازه و خرم، و از غایت طراوت و نضارت رشک گلستان ارم درختش ز طوبی دل آویزتر گیاهش ز سوسن زبان تیزتر.^۱

روضه هشتم این کتاب دستورالعمل طرح چهارباغ و عمارت آن را که در نوع خود بی‌نظیر است، ارائه می‌کند، چنانچه با مطرح ساختن شعر و جملاتی از توصیف بهشت شامل: «عمارات جنت آیات و بساتین بهشت آیین و ریاض قدس مزین به لاله‌های زرنگار و گلستان انس»، به احداث تمثیلی باغ از بهشت «چهارباغ بهشت آیین» اشاره می‌کند که نشانگر توجه طراحان باغ در آن دوره تاریخی به معنای تمثیلی از بهشت بوده است. این متن از هروی نشانگر دید وی به باغ‌سازی است:

هر باغ و عمارتی که به سعی عالیجاه با تمام می‌رسید بنوعی زیب و زینت می‌یافت که طاوسان ریاض قدس را هوای تماشای آن در جلوه و پرواز می‌آورد و چمن گلعدارش بر وجهی نظارت و طراوت می‌گرفت که بلبلان انس گلستان را بتماشای مشاهده آن قرین نشاط و اهتزاز می‌کرد، غرض که قواعد این امر را آن نیکو انجام بعنایت ملک علام از روی وقوف تمام و لطافت کلام، بر وجه احسن بیان فرموده در باب امر مذکور و مهمات باغبانی و غیر آن اظهار تربیت می‌فرمودند.^۲

ملاجلال منجم باشی

کتاب «تاریخ عباسی» که به وسیله ملاجلال منجم‌باشی نوشته شده است، به طرح احداث باغ عباس‌آباد - هزارجریب - می‌پردازد و نهر احداث شده برای باغ را به «آب کوثر»، و باغ هزارجریب را به «بهشت» تشبیه کرده است. او در جاهای دیگر نیز هنگام توصیف باغات آن‌ها را با صفات بهشتی وصف می‌کند. وی در وصف آب‌رسانی به باغات نوشته است:

... و در سال یک‌هزار و شش نهری عظیم از زاینده‌رود جدا ساختند و به باغ عباس‌آباد آوردند و از آنجا به کل باغ‌ها جاری ساختند. تاریخی به جهت این گفته شده بود: نوشته شد قطعه دوش، عقلم گفت آب کوثری در بهشتی از شبی آمد پدید.^۳

محمد ابراهیم بن زین‌العابدین نصیری

«دستور شهریاران» اثر محمد ابراهیم بن زین‌العابدین نصیری، مجلس‌نویس سلطان‌حسین صفوی است. این کتاب شرح حال دوره پادشاهی سلطان حسین آخرین پادشاه خاندان صفویه است. وی در ذکر حوادث سال ۱۱۰۷ ه.ق به توصیف باغاتی که سلطان حسین نوروز آن سال در آنها اقامت داشته پرداخته و هر بخش از آنها را با آیات و احادیث به «بهشت و جنت» نسبت داده است. وی باغ سعادت‌آباد را «رشک روضه‌ی رضوان»، می‌داند و فضای باغ هزارجریب را بهشتی توصیف می‌کند. همچنین وی باغ کومه را ظهور آیات فردوس و روشن‌گر و جنت جنت معرفی می‌کند. (نصیری، ۱۳۷۳، ۹۵)

با توجه به روایت‌ها و تفاسیر مورخان ایرانی معاصر با دوره صفویه می‌توان دریافت که از نظر ایشان باغ نمادی از بهشت است. در باورهای مذهبی ایرانیان بهشت مکانی پر از درختان زیبا و سرسبز است که در زیر آن جوی‌هایی جاری است. روضه جایی است سبز و خرم که در آن گیاهان می‌رویند و رشد می‌کنند.^۴ در بیشتر این منابع باغ تمثالی از روضه رضوان است. تأثیر عمیق عقاید مذهبی در توصیفات این مورخان از باغ بسیار قابل مشاهده

۱ هروی ۱۳۴۶، ۱۷.

۲ همان، ۵۱.

۳ منجم، ۱۳۶۶: ۱۶۲.

۴ شرقی و تیموری، ۱۳۹۱، ۱۲۷.

است. در دید این مورخان باغ چون دنیای فانی محل گذر نیست بلکه محل نظر و تمثالی از ابدیت بهشت است.

نتیجه گیری

رقابت اروپاییان با امپراطوری عثمانی باعث نزدیک شدن دولت‌های اروپایی با دربار صفوی شده بود. این نزدیکی باعث ورود سفیران، هیئت‌های تجاری، سیاحان و جهانگردانی از این کشورها به ایران بود. آثار و مکتوبات زیادی از این غربیان باقی مانده است که در آن به ثبت اطلاعاتی از وضعیت زندگی درباریان و مردم، و ویژگی جغرافیایی و فرهنگی شهرهای ایران پرداخته‌اند. مواجهه با معماری ایران که نشأت گرفته از فرهنگ ایرانیان است، برای کسانی که از فضای فرهنگی بیگانه وارد شده‌اند، باعث ارائه نقطه‌نظرهایی شده است که می‌تواند مشخص کننده تفاوت دیدگاه نسبت به مؤلفه‌های فرهنگی باشد. باغ ایرانی یکی از این مؤلفه‌ها است. باغ ایرانی نمادی از ذهنیت ایرانیان نسبت به طبیعت است که ریشه در باورهای مذهبی و اعتقادی آنان دارد. این ذهنیت را می‌توان در توصیفاتی که مورخان دوره صفوی از باغ داشته‌اند، مشاهده نمود.

با توجه به دیدگاه سیاحان و سفرنامه‌نویسان غربی از باغ ایرانی در دید بیشتر این افراد وضعیت کالبدی و چینش عناصر باغ بدیع و تازه است. سردرهایی که خود فضایی مستقل و مهم است و دارای کاربری است؛ و همچنین تزئینات این سردرها که بسیار پرکار و با دقت انجام می‌شد، توجه بسیاری از کسانی که آثار آنها را بررسی کردیم به خود جلب کرده بود. کربندی درختان، شباهت درختان در هر بخش از باغ و به‌طور کلی نظام کاشت درختان نیز یکی از موارد مورد ذکر در آثار این سفرنامه‌نویسان بود. از مهم‌ترین ویژگی‌های باغ‌های ایرانی که در آثار بررسی شده مورد شگفت نگارندگان آثار بوده است، اهمیت جوی آب در طراحی باغ، نحوه به‌کارگیری آب، سیستم آبرسانی به درختان و همچنین استخرها و حوض‌ها است. فراوانی منابع آبی در کشورهای غربی و کمبود آن در بیشتر مناطق ایران می‌تواند دلیل این شگفتی باشد. همچنین کوشک‌سازی در باغ ایرانی نیز، مورد توجه غربی‌هایی بود که از ایران بازدید می‌کردند. کوچک بودن کوشک از نظر ارتفاع و ابعاد و کم بودن ریزفضاهای آن در عین زیبایی عناصر و تزئینات بسیاری که برای این کوشک‌ها در نظر گرفته می‌شد، از نکات مورد بحث آثار ایشان بود. نحوه استفاده از باغ و رفتارها و تعامل‌های موجود در آن نیز از مواردی بود که در چشم جهان‌گردان غربی غریب و بیگانه می‌نمود. این درحالی است که مورخان ایرانی باغ را تمثالی از بهشت می‌دانند و شاید با همین نحوه تفکر است که معماران ایرانی سکون و آرامش را در طراحی باغ ترجیح می‌دهند. به همین دلیل هندسه به‌کاررفته در باغ ایرانی به گونه‌ای صریح و آشنا، درگیری ذهنی برای کشف فضا را ایجاد نمی‌کند. شاید بتوان گفت تنها عنصری که سکون باغ ایرانی را با پویایی خود تعدیل می‌کند و گذر زمان را در ناخودآگاه استفاده‌کنندگان باغ نمایان می‌کند جوی‌های آب جاری در باغ است. در آخر شاید بتوان گفت باغ در نظر اروپاییان دوره صفوی نوعی قدمگاه است در حالی که برای ایرانیان باغ نظرگاهی به زیبایی و آرامش است.

تحقیق پیش رو می‌تواند آغازی برای پژوهش‌هایی در زمینه تأثیر باغ‌سازی ایرانی بر ذهنیت اروپاییان برگرفته از آثار سیاحان و سفرنامه‌نویسان غربی باشد. همچنین می‌توان برخورد سیاحان ایرانی که در دوران‌های مختلف از اروپا دیدن کرده‌اند با معماری باغ در اروپا را نیز بررسی نموده و در مقایسه، به درک کامل‌تری از تفاوت‌های فرهنگی و دیدگاه‌ها درست یافت.

جدول شماره ۱، مقایسه‌ی باغ ایرانی از نظر سیاحان اروپایی و مورخان ایرانی دوره‌ی صفوی

شبهات‌ها و تفاوت‌ها	دیدگاه مورخان دوره صفوی	دیدگاه سیاحان غربی	
<p>بیشترین تفاسیر از باغ ایرانی در نوشته‌های سیاحان غربی، از نظر کالبدی است؛ این درحالی است که در نوشته‌های مورخان ایرانی به این مسئله پرداخته نشده است و بیشتر با استعاره و تشبیه باغ را وصف کرده‌اند.</p>	-	<p>سردر ورودی باغ کم ارتفاع بودن کوشک حوض‌های میانی باغ</p>	کالبد
<p>از نظر سیاحان غربی، نحوه‌ی عملکرد سیستم آبیاری به باغات و گردش آب در باغ مورد نظر است؛ اما در دیدگاه مورخان ایرانی ادراک حسی و تأثیر آب از نظر معنوی وصف می‌شود.</p>	قیاس با آب کوثر	بدیع بودن آبیاری	آبیاری
<p>همانند نحوه‌ی آبیاری در باغ ایرانی، کاشت گیاهان از نظر ظاهری و صوری مورد بحث است. برای سیاحان غربی کاشت منظم و کرت‌بندی شده‌ی درختان و گیاهان ناملموس است. این درحالی است که برای مورخان ایرانی، تأثیر معنوی درختان وصف شده است.</p>	قیاس با درختان طوبی و بهشتی	خاص بودن نحوه کاشت و کرت‌بندی درختان	درخت‌کاری و کرت‌بندی
<p>در دیدگاه سیاحان غربی، تزئینات زیاد باغ‌های ایرانی «باشکوه» و «زیبا» است. هرچند به دلیل تفاوت رفتار در فضا این تزئینات نوعی افراط است. اما از دیدگاه ایرانیان با توجه به مقیاس تزئینات باغ‌ها (که برای ناظر ساکن طراحی شده است)، این تزئینات برای تقویت حس سکون درعین پویایی، و در راستای تفکرات فرهنگی-آئینی است.</p>	تمثال رضوان	تزئینات زیاد سردر و کوشک	تزئینات
<p>مفهوم باغ به صورت کلی در نظر سیاحان اروپایی یک قدمگاه است. چیزی که باغ ایرانی برای آن طراحی نشده است. باغ ایرانی برای از دیدگاه اروپاییان نظرگاهی است که کاربران آن بیشتر ساکن هستند و به سیر اطراف می‌پردازند. از نظر مورخان ایرانی، باغ ایرانی تمثال زمینی از بهشت است. تصویر غایت معنوی مسلمانان در طراحی باغ ایرانی تداعی می‌شود و ایشان به از این دیدگاه باغ را درک و توصیف می‌کنند.</p>	تمثالی از بهشت	در اروپا: محلی برای قدم زدن در نزد ایرانیان: محلی برای نظر	مفهوم باغ

فهرست منابع

- آیت (اوانس)، ابد. ۱۳۶۳. سفرنامه‌ی برادران شری. تهران. نگاه.
- افخمی، بهروز و زینب خسروی. ۱۳۹۷. معنا و کارکرد باغ ایرانی (با تأکید بر دوره هخامنشی)، پژوهش‌های ایران‌شناسی، شماره ۲.
- اعطا، علی، ایرج اعتصام و آزاده شاهچراغی. ۱۳۹۹. جستاری روایت پژوهانه پیرامون باغ ایرانی از نظرگاه متون و سفرنامه‌ها (نمونه موردی: باغ‌های تهران در دوره قاجار). جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، شماره اول، ۲۸۰-۲۴۷.
- انگلیت، کمپفر. ۱۳۶۳. سفرنامه کمپفر به ایران. تهران، انتشارات خوارزمی.
- اولثاریوس، آدام. ۱۳۸۵. سفرنامه آدام اولثاریوس: ایران عصر صفوی از نگاه یک آلمانی. ترجمه: احمد بهپور. تهران. ابتکار نو.
- بهشتی، سید محمد، ۱۳۸۷. جهان باغ ایرانی، هنر و معماری، شماره ۱۲. صفحه ۱۵-۷.
- بیگدلی، علی. ۱۳۸۵. روابط غربی ایران در عصر صفوی. شماره ۵۰. صفحه ۲۲-۱۳.
- تاورنیه، ژان باپتیست. ۱۳۸۳. سفرنامه تاورنیه. ترجمه: شیرازی، حمید، تهران، نشر نیلوفر.
- ترکمان، اسکندر بیک. ۱۳۵۰. تاریخ عالم آرای عباسی. به کوشش ایرج افشار. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- حمزه‌نژاد، مهدی، پریا سعادت‌جو و مجتبی انصاری. ۱۳۹۳. بررسی تطبیقی باغ‌سازی ایرانی در دوران ساسانی و اسلامی براساس توصیف‌های بهشتی. مطالعات معماری ایران. شماره ۵، صفحه ۷۹-۵۷.
- حیدرنتاج، وحید، سید امیر منصوری. ۱۳۸۸. نقدی بر فرضیه الگوی چهارباغ در شکل‌گیری باغ ایرانی. باغ نظر. شماره ۱۲. متدین، حشمت‌اله، ۱۳۸۹. علل پیدایش باغ‌های تاریخی ایران، باغ نظر، شماره ۱۵، صفحه ۶۲-۵۱.
- متدین، حشمت‌اله، ۱۳۹۴. لزوم ایجاد باغ ایرانی، هنر و تمدن شرق، شماره ۷، صفحه ۲۶-۱۹.
- دانشدوست، یعقوب. ۱۳۶۹. باغ ایرانی، هنر و معماری، شماره ۱۸-۱۹. صفحه ۲۲۴-۲۱۴.
- دسیلوا فیگوریوا، گارسیا. ۱۳۶۳. سفرنامه دن گارسیا دسیلوا فیگوریوا. ترجمه: غلامرضا سمعی. تهران. نشر نو.
- دلاواله، پیتر. ۱۳۸۴. سفرنامه پیتر دلاواله، ترجمه: شعاع‌الدین شفا. تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- علائی، علی. ۱۳۹۱. باغ ایرانی از منظر پوپ. کیمیای هنر، شماره ۲، ۸۶-۶۵.
- علائی، سینا. ۱۳۹۵. بررسی و تأثیر معماری و باغ‌سازی دوره صفوی در باغ‌سازی ایل‌گلی، شباک، شماره ۱۱، صفحه ۱۸۷-۱۷۷.
- سابلتی، ماریا اوا. ۱۳۸۷. باغ ایرانی؛ واقعیت و خیال. ترجمه داوود طباطبائی. شماره ۱۲. صفحه ۱۵-۲۹.
- سلطان‌زاده، محمد. ۱۳۸۸. بررسی رابطه کوشک و محوطه در باغ‌های ایرانی، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، شماره ۴۰.
- شاردن، ژان. ۱۳۷۵. سفرنامه شاردن. ترجمه: اقبال یغمایی. تهران، انتشارات توس.
- شرقی، علی و محمد تیموری. ۱۳۹۱. کاوشی پیرامون تأثیر عبارت قرآنی «جنات تجري من تحتها الانهار» بر باغ‌سازی ایرانی. علوم تکنولوژی محیط زیست، شماره ۱، صفحه ۱۴۰-۱۲۷.
- کاتف، فدت آفاناس یویچ. ۱۳۵۵. سفرنامه فدت آفاناس یویچ کاتف. تهران، وزارت فرهنگ هنر.
- کارری، جملی. ۱۳۴۸. سفرنامه کارری. ترجمه: عباس نججویی. تهران. انتشارات فرانکلین.
- گرس، ایون. ۱۳۷۰. سفیر زیبا. ترجمه: علی‌اصغر سعیدی، تهران، انتشارات تهران.
- مدقالچی، لیلیا، مجتبی انصاری و محمدرضا بمانیان. ۱۳۹۳. روح مکان در باغ ایرانی. باغ نظر. شماره ۲۸. صفحه ۳۸-۲۵.
- منجم، ملاجلال‌الدین. ۱۳۶۶. تاریخ عباسی، به کوشش: سیف‌الله وحیدنیا، انتشارات وحید، تهران.
- نصیری، محمد ابراهیم بن زین‌العابدین. ۱۳۷۳. دستور شهریاران. تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار.
- هروی، قاسم بن یوسف ابونصری. ۱۳۴۶. ارشادالزراعه. تهران، انتشارات امیرکبیر.
- فرانکلین، ویلیام. ۱۳۵۸. مشاهدات سفر از بنگال به ایران در سال‌های ۱۷۸۶-۱۷۸۷ میلادی، ترجمه محسن جاویدان، کلکته، چاپ یکم، نشر بنیاد فرهنگ و هنر ایران.

The concept of the Persian garden from the viewpoint of western tourists and Iranian historians; Comparison of the views between foreign tourists and Iranian historians in the Safavid period

Mohamad Amini¹

Mahya Kermani²

Received Date: 2022 Sep 10

Accepted Date: 2022 Dec 21

Abstract

Iranian gardening is one of the most original methods in Iranian architecture. Iranians' understanding of gardening is rooted in their culture and religious beliefs. The Safavid period is one of the most successful periods in the field of gardening due to various reasons such as the power of this dynasty and the dynamism of its artistic community. The construction and use of the garden is at its peak during this period and becomes a place for court ceremonies. Foreign ambassadors and trade delegations, who traveled to Iran as the Safavid court and Europe grew closer, came to serve the Shah in the gardens of Isfahan. The main purpose of this article is to study the writings and works of these ambassadors and tourists to understand their view of the Iranian garden. In the following, the opinion of contemporary Iranian historians with the Safavid period towards the garden is examined. Finally, the views of these two groups are examined and analyzed based on the data in order to gain an understanding of foreign tourists and Iranian historians from the Iranian garden. A lot of research has been done in the field of Persian garden. This research has studied the Iranian garden in various fields and researched what it is, its concept, body, etc. Although these researches have many strengths, but the lack of research in the field of examining the views and opinions of orientalist and foreign tourists about the Persian garden in the Safavid period, and comparing their views with contemporary Iranian historians with the Safavid period makes this research unique. Therefore, the research method in this research is historical interpretation, which examines the obtained data with an analytical approach. Finally, the results are compared and it becomes clear that European tourists see the Persian garden at the same time simply full of decorations. The use of water and the way trees are plotted are new to them, and contrary to their behavior in the garden, which they consider a step, they have described the behavior of Iranians in the garden as static, and the use of the garden by Iranians is a point of view for tourists. At the same time, Iranian historians in the Safavid period consider the garden as an image of paradise described in religious terms.

Keyword: Persian Garden, Safavid, Western Tourists, Iranian Historians.

1. Student, Tehran University

2. Dehkhoda University